

CSUKAI MAGDOLNA¹**A börtönnevelés, börtönoktatás fejlődése Magyarországon****Development of Prison Education In Hungary****Absztrakt**

A bűnözés egy örök probléma a társadalmainkban, amely gyakorta végződik szabadságvesztés büntetéssel. Modern társadalmakban számos kérdés merül fel ezen elítéltek rehabilitációjával és reszocializációjával kapcsolatban.

Az alábbi tanulmány bemutatja a börtönökben folyó nevelési, oktatási tevékenység történetét és az ezzel kapcsolatban felmerülő tudományos nézőpontokat. Röviden ismertetésre kerül a korábbi időszakok és napjaink jelentős kutatóit és eredményeiket, majd kitérek a témával kapcsolatos terminológiai kérdésekre. Végezetül pedig a kutatók között fennálló ellentéteket a börtönoktatás, börtönnevelés hasznosságáról olvashatunk, hiszen nem minden korban tartották fontosnak ezt a tevékenységet.

Kulcsszavak: büntetés-végrehajtás, börtönoktatás, kriminálpedagógia, kriminál-andragógia

Abstract

Delinquency is an ever existing issue of the human society which results incarceration in many cases. In the modern societies questions are raised about the rehabilitation and social reintegration of these convicts.

The purpose of this study to present an overview of prison education and to give a historical perspective on this subject which is followed by a brief review of the area's experts and their most remarkable researches. Then several dividing questions brought up on recent studies. Finally an insight is given on the still existing debate about the necessity of the education of convicts sentenced to incarceration.

Key words: prison and jail, prisoneducation, criminalpedagogy, criminalandragogy

¹ Nemzeti Közszerológati Egyetem, Hadtudományi Doktori Iskola, doktorandusz hallgató - National University of Public Service, Doctoral School of Military Sciences, PhD student, E-mail: csukai@gmail.com, ORCID: 0000-0001-8682-3144

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 1. szám

BEVEZETÉS

„Ott, a kapun kívül terült el a ragyogó szabad világ, ahol szabad emberek éltek emberi módon. A palánkon belüliek arról a világról, mint valami tündérmeséről ábrándoztak, mert a fegyintézetben külön, sajátos, semmivel össze nem hasonlítható világ honolt; itt külön törvények, külön ruházat, saját erkölcsök és szokások uralkodtak, élhóltak háza ez, sehol máshol fel nem lelhető élet és másfajta emberek.” (Dosztojevszkij: Feljegyzések a holtak házából). Kifejezetten találó volt Dosztojevszkij részéről a börtönt a „holtak házában” nevezni, hiszen tökéletesen érzékelteti vele, hogy a börtönök lakóiról a társadalom jellemzően lemond, így közülük csak keveseknek sikerül a visszailleszkedés. Korunkban már rengeteg erőfeszítés tapasztalható reintegrációs tisztek, oktatók és civil szervezetek részéről is, hogy ezen a sztereotípián változtassanak. Ennek egyik eszköze a börtönökben folyó nevelő és oktató tevékenység mind általános- és középiskolai, mind szakképzési szinten. A hiányzó ismeretek pótlása és az új végzettségek, szakmák megszerzése a szabadulás utáni újrakezdés elengedhetetlen kellékei. Bár *„nem új gondolat, hogy az erkölcsi eltévelyedés és bűnözés leghathatósabb ellenszere a nevelés”* (Kármán, 1922. 5.), hosszú fejlődési folyamaton keresztül jutottunk el a jelenleg működő rendszerig.

TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉS

Magyarországon a börtönoktatás gyökerei Eötvös József és Lukács Móríc 1843-ban megalkotott fogházjavítási koncepciójához köthetők. Ebben olyan korszerű büntetési rendszer képe jelent meg, amelyben jelentős helyet foglalt el az elítéltek nevelésének kérdésköre, és ennek kapcsán az elítéltek megjavulásához szükséges feltételek biztosítása (Pál, 1988). A tervzetet haladó szellemét tükrözte, hogy a 16 éven aluli bűnelkövetők számára javítóiskolák építését is javasolta, ahol hiányos oktatásuk pótlására biztosított volna lehetőség. Az ilyen irányú fejlesztés szükséges lett volna hazánkban, hiszen sok korabeli értelmiségi, például Kölcsey Ferenc, Kossuth Lajos és Deák Ferenc is lesújtó véleménnyel volt a fennálló rendszer embertelen viszonyairól. Utóbbi az alábbi meglátást tette: *„A büntetés célját veszti...midőn a vétkesre sújtva csak bosszul, de nem javít...s fájdalommal kell megváltanunk, a tömlöcök mégsem javítóhelyek, hanem nagy részben a vétkek iskolái valának, s gyakran aki...mint vétkét bánó bűnös kerül a börtönbe, mint kitanult gonosztevő hagyja el azt.”* (Ruzsonyi, 1999). Azonban a fogházjavítási koncepció az 1848/49-es események folyamánaképp sajnos nem került kivitelezésre, ugyanis a szabadságharc leverését követően Magyarországon az osztrák büntető törvénykönyvet vezették be, mely általánosan alkalmazott büntetési nemként tartalmazta a szabadságvesztés büntetést. Ennek hatására börtönalapítási program indult meg az országban. 1854 és 1858 között Magyarországon hat országos fegyház nyitotta meg kapuit: Illava, Lipótvár, Vác, Munkács, Mária-nosztra és Nagyenyed. Az ekkor rohamtempóban létrehozott intézetek főként régi várak, nevelőintézetek és középületek átalakításai voltak (Szöllősy, 1935), így teljes mértékben alkalmatlannak bizonyultak a javító, nevelő tevékenységek megvalósítására.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 1. szám

Komolyabb változást az 1867-ben megkötött kiegyezés hozott a magyar jogrendszerben és börtönügyben, melynek részeként megszületett az 1878. évi V. törvénycikk, azaz a Csemegi-kódex, az első hazai büntető törvénykönyv. Az ekkor megindult börtönépítés keretében elkészült intézetekben megvalósulhatott végre a fogvatartás, szabadságvesztés szerves részeként, az elítéltek nevelése és oktatása. Például Illaván 1883-tól fegyenciskola működött, ahol nővumként nem büntetéssel, hanem jutalommal igyekeztek a tanulókat jobb teljesítményre sarkallni (Ruzsonyi, 1999). Mindennek sikerességéhez elengedhetetlenné vált a zárt intézetekben folyó céltudatos pedagógiai tevékenység.

A kriminálpedagógiai tudományterület kialakulásában nagy szerepet játszott – Eötvös József méltó utódja – Kármán Elemér, akinek köszönhetően 1917-ben Kriminálpedagógiai Intézet alakult hazánkban (Domokos, 2012). Az erzsébetfalvai intézet tevékenységében nagy hangsúlyt kapott a bűnelkövetés okainak feltárása, továbbá a fiatalok elkövetők esetében az egész igazságszolgáltatási procedúrát átívelő kriminálpedagógia fontossága (Kármán, 1917). Mivel Kármán Elemér a fiatalok neveléséhez elengedhetetlennek tartotta lélektani megismerésüket, ezért szorgalmazta, hogy az igazságszolgáltatásban dolgozók szükségszerűen sajátítsanak el némi pszichológiai ismeretet. Angyal Pál álláspontja szerint a kriminálpedagógiai tevékenységben a jog, a kriminológia, a pedagógia és a pszichológia tudománya ötvöződik (Angyal, 1911), tehát egy interdiszciplináris tudományterületről beszélhetünk. Ez összhangban van azzal, hogy mivel Európa szerte² kezdett az ítélkezési rendszer a bűnelkövető, tettes fele fordulni, így a felsorolt humán tudományágak – hazánkban némi lemaradással – a börtön falain belülre kerülhettek (Ruzsonyi, 1999).

A két világháború időszakában Finkey Ferenc munkássága volt kiemelkedő ebben a kérdéskörben. Nála az erkölcsi nevelés, az erkölcsi javítás kapta a főszerepet: *„A rabnevelés jelszóval fejezhetjük ki azt a célt legerőteljesebben, hogy a börtönbe beutalt büntetett ne úgy kerüljön ki onnan, mint ahogy bement, hanem a börtönben átélt szigorú fegyelem által megtisztulva, s akinek szüksége volt rá, testileg, szellemileg és erkölcsileg megerősödve, a helyes erkölcsi úton maradás szilárd elhatározásával.”* (Finkey, 1933. 139.) Munkásságával igyekezett kialakítani a rabnevelés rendszertani helyét. Azonban míg a korábbi kutatók főként a fiatalokkal kapcsolatban gondolkodtak, addig Finkey Ferenc általánosságban, a felnőtt korúakra vonatkoztatva is tett megállapításokat. A kriminálpedagógia kifejezés helyett a „bűnügyi neveléstudomány” terminust használja és a neveléstudomány alkalmazott ágaként gondol rá, nem pedig önálló tudományágként. (Lőrincz, 2006)

Azonban sajnos ez az épp meginduló pozitív folyamat nem tudott kiteljesedni, mert az ezt követő időszak nem kedvezett a börtönnevelésnek, börtönoktatásnak. A Makarenkóféle szemlélet leegyszerűsítésével, hazánkban elterjedté vált a nézet, hogy a fogvatartottak *„nevelése lényegében nem különálló feladat, nem különbözik alapvetően más normális gyermekek nevelésétől”* (Makarenko, 1955. 325.), így nem is igényelnek speciális nevelést. Ez pedig hosszú távon rányomta bélyegét a kriminálpedagógiai fejlődésre, mivel e gondo-

² Angliában már a XIX. század közepétől hangsúlyt fektettek az elítéltek oktatására. Dániában 1930-ban, míg Svédországban 1935-ben alapítottak börtöniskolát (Kisida, 1999)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 1. szám

lat által megkérdőjeleződött létjogosultsága. Ezt a negatív helyzetet az 1950-es évek elejét jellemző magyar büntetőpolitika csak fokozta, hiszen a „*ne csak őrizd, gyűlöld is*” gyakorlat semmilyen formában nem tette lehetővé a nevelési, oktatási tevékenységek érvényesülését. 1955-ben kiadták az első Büntetésvégrehajtási Szabályzatot, mely a korszerű büntetés-végrehajtási rendszer kialakítását szolgálta, önálló fejezetet szentelve a letartóztatottakkal kapcsolatos nevelési feladatoknak (Moldován, 1990). Ennek ellenére a helyzet csak az évtized végével kezdett konszolidálódni. Az 1957-es MSZMP országos értekezleten egy olyan lenini³ elvekre épülő büntetőpolitika került meghirdetésre, amely megteremtette a fogvatartottak nevelésnek kereteit. A 8/1959. számú BM-utasításnak köszönhetően pedig – az őrzés mellett – a nevelés elve hivatalosan is büntetés-végrehajtási feladattá vált (Ruzsonyi, 1999).

Ugyan 1963-ban a magyar büntetés-végrehajtás szervezetét érintő nagyobb átalakítás történt, és a Büntetésvégrehajtási Szabályzat korszerűsítésének gondolata is újból felmerült (Moldován, 1990), a szabadságvesztés büntetés végrehajtásáról és az előzetes letartóztatás foganatosításáról szóló 1966. évi 21. számú törvényerejű rendelet jelentett igazi fordulóponthoz a magyar büntetés-végrehajtási nevelés történetében, hiszen „*az elítéltet a végrehajtás mélyen alávetett tárgyából annak alanyává emelte*” (Lőrincz és Nagy, 1997. 52.). Az évtized végével, a '70-es években már kezdett fakulni az átnevelés ideológiája, és teret nyert a humán segéderők bevonása a börtönügybe. Az ilyen irányú tevékenység végre kikerült a politikai befolyás alól és ennek hála egyre inkább a szakmai szempontok kezdtek előtérbe kerülni (Ruzsonyi, 1999). Felélénkült a fogvatartottak nevelésének tudományos igényű kutatása, melynek alapját képezte, hogy a fogvatartottak – a korábbi makarenkoi felfogással ellentétben – speciális nevelést igényelnek, amit a kriminálpedagógia valósít meg (Lőrincz, 2006).

Mindezen felfogásbeli változások tükröződtek a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. törvényerejű rendeletben, mely szerint a szabadságvesztés végrehajtása során törekedni kell arra, hogy a meghatározott joghátrány érvényesítése során elősegítsük az elítélt szabadulása után a társadalomba történő sikeres beilleszkedését (Novák 2004). Tehát a büntetés-végrehajtás egyik céljaként – az elítéltek biztonságos fogvatartása és a társadalomból való ideiglenes kizárása mellett – a reszocializáció, rehabilitáció, reintegráció, illetve társadalmi dezintegráció is szerepel (Czenczer 2008), ennek eszközeként pedig a nevelés mellett az oktatáshoz való jog is említésre kerül a 25. §-ban: „*A szabadságvesztés végrehajtása során biztosítani kell az elítélt neveléséhez és oktatásához szükséges feltételeket.*” A rendszerváltás idejére pedig a büntetés-végrehajtás szervezetében megalakultak az elítéltekkel közvetlenül foglalkozó szakmai csoportok (Ruzsonyi, 1999), így végre pozitív irányt vett a börtönnevelés, börtönoktatás hazánkban.

Ez a fejlődési tendencia nemzetközi téren is megjelent. Az ENSZ Gazdasági és Szociális Tanácsának 1990/20. határozata minden tagállama számára javasolta a büntetés-

³ A lenini politika kétarcúsága, hogy a politikai ellenfelekkel szemben könyörtelen megtorlást alkalmaz, míg a munkásosztály bűnelkövetőivel szemben a segítő-nevelő büntetést támogatja (Lőrincz, 2006).

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 1. szám

végrehajtási intézetekben való oktatás bevezetését. Ennek hatására a XIX. század második felétől már minden fejlődő országban biztosították ezen intézetek keretei között történő tanulást. 2000-ben, szintén az ENSZ által szervezett Dakotai Fórumon a börtönoktatás megszervezését és finanszírozását állami feladatként határozták meg (Szegál, 2007). Az Európai Börtön szabályok egyértelmű és pontos megfogalmazásában „*minden büntetés-végrehajtási intézetnek törekednie kell arra, hogy lehetőséget biztosítson valamennyi fogvatartott részére a lehető legátfogóbb oktatási programokban való részvételre*” (Európa Tanács – Európai Börtön szabályok, 2006).

Magyarország Alaptörvényének XI. cikke biztosítja az állampolgárok számára a művelődéshez való jogot. „*Magyarország ezt a jogot a közművelődés kiterjesztésével és általánossá tételével, az ingyenes és kötelező alapfokú, az ingyenes és mindenki számára hozzáférhető középfokú, valamint a képességei alapján mindenki számára hozzáférhető felsőfokú oktatással, továbbá az oktatásban részesülők törvényben meghatározottak szerinti anyagi támogatásával biztosítja.*” Mivel az elítéltek állampolgári jogaikban korlátozott személyek, így a művelődéshez, tanuláshoz való joguk eltér a szabadokétól. Azonban az Európai Börtön szabályoknak megfelelően jogosultak az általános iskolai oktatásra, indokolt esetben az intézetvezető engedélyével középfokú vagy akár felsőfokú tanulmányok folytatására (Novák, 2004). Ennek részletes szabályozását a jelenleg hatályos – a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló – 2013. évi CCXL. törvény tartalmazza.

DEFINÍCIÓS KÉRDÉSEK

NEVELÉS

A XX. század közepéig a pozitívista kriminológia volt meghatározó, így a büntetési célok közül életkorra való tekintet nélkül kikerült az egyoldalú megtorlás; helyébe pedig a rabnevelés lépett, mely ekkor a pozitív hatások gyűjtőfogalmaként volt használatos. Ezt a gondolatmenetet követve az 1979-es kodifikáció, melyre nagy hatást gyakorolt a börtönhumanizációs mozgalom, a nevelés területén jelölt ki teendőket. A nevelés fogalma ekkor kiszélesedett: „*A nevelő hatásoknak azokat a pozitív, az egyén szempontjából fejlesztő, befolyásoló tényezőket nevezzük, melyek céltudatosak, tervezettek, a fogva tartottakra irányulnak, indokolt esetben a hibás személyiségtartalom korrekcióját, a személyiség fejlesztését segíti elő.*” (Módos, 1998. 41.) Ez tulajdonképpen mindent magába foglalt, amelyek az elítélt esélyét növelik a társadalomba való beilleszkedésre. Szóval felöleli a korábbi iskolai, szakmai képzés hiányosságainak pótlását; a készségteremtő, kreatív munkavégzést; a személyi állomány példamutató magatartását és az elítéltekkel való kulturált bánásmódot. Lényege az érték közvetítés és értékteremtés, melynek során megismerhetővé válnak a fogvatartottak számára a társadalmi szerepeknek való megfelelő viselkedésformák elsajátítása. Tehát a magyar törvényalkotók ez alapján gyűjtőfogalomként tekintenek a nevelésre, és ide sorolnak minden – az elítélt életében – pozitív változást előidéző

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 1. szám

tevékenységet. Mindennek a megvalósításához pedig szükségessé vált humán segédezők bevonása, pedagógusok és pszichológusok segítségével. (Lőrincz, 2006)

Ha a nevelés korrekciós intézetben, például büntetés-végrehajtási intézet falain belül zajlik, akkor a neveléstudomány egy speciális típusáról, a korrekciós nevelésről beszélhetünk. Ennek pedig a célja a reszocializáció, reintegráció. Tehát nem maga a nevelés a cél a büntetés-végrehajtási intézetben, hanem az csak eszközként szolgál hozzá. (Földvári, 1987; Ruzsonyi, 2008)

KRIMINÁLPEDAGÓGIA ÉS/VAGY KRIMINÁLANDRAGÓGIA

A téma akkori felkapottságának köszönhetően az 1934-ben kiadott Magyar Pedagógiai Lexikon már tartalmazza a kriminálpedagógia szócikket, mint ami „*az alkalmazott pedagógia még kialakulóban levő ága, amely a bűncselekményt elkövetett vagy a bűnözés veszélyének kitett egyének szociálpedagógiai nevelésével foglalkozik.*” A definíció későbbi része pedig taglalja, hogy a fogalom alatt nemcsak a „*gyermek és fiatalkorú nevelését értjük, hanem hangsúlyozottan, a szabadság-vesztését töltő felnőtt bűnözőkét is*” (Kemény, 1934. 149.), bár a tevékenységnek különös jelentősége és sikere a gyermekek illetve fiatalkorúak esetében van. Vagyis a fenti idézet alapján még nem különül el a kriminálandragógiai tevékenység, azt a kriminálpedagógiai fogalmával lefedettnek értelmezhetjük. Így nem meglepő, hogy a későbbi irodalmakban gyakran összemossák vagy szinonimaként használják ezeket a kifejezéseket. Az 1977-ben megjelent Pedagógiai Lexikonban még mindig csak a kriminálpedagógia szócikk található meg, s bár definíciója nem nevezi meg konkrét célcsoportnak a fiatalokat – „*az alkalmazott neveléstudomány azon ága, amely a bűnözés veszélyének kitett vagy már bűnöző személyek szaknevelésének kérdéseivel foglalkozik*” (Nagy, 1979. 476.) – ennek ellenére a meghatározás a továbbiakban már csak fiatalokkal kapcsolatos teendőket fogalmazza meg, kimarad a felnőtteket is magában foglalás hangsúlyozása.

A kriminálandragógia fogalmának bevezetésére, és kriminálpedagógiától való elkülönítésére Pál László tett először kísérletet Magyarországon. 1979-ben az MTA Felnőttnevelési Munkabizottságának és az MPT Felnőttnevelési Szakosztályának tudományos felolvasó ülésén tartott előadást arról, hogy a kriminálandragógia tudományáról még csak feltételelesen beszélhetünk, hiszen hazánkban az andragógia alapkérdései sem tisztázottak. Viszont ettől függetlenül úgy gondolja, hogy az eddigi tapasztalatok és gyakorlati tevékenység alapján már lehetséges, és igény is mutatkozik az ismeretek rendszerezésére, és ezzel a kriminálandragógia tudományának behatárolására. Ekkor Pál László a kriminálandragógia négy ágát nevezi meg: általános iskolai oktatás, ismeretterjesztés, termelőmunkával foglalkoztatás és szabadidő eltöltése. (Pál, 1979)

Ennek hatására az 1982-es kiadású Andragógiai Értelmező Szótár már tartalmazza a kriminálandragógia tudományágának definícióját, melynek „*specifikumait a felnőttkorúaknak a fiatalkorúaktól eltérő életkori sajátosságai, valamint a felnőtt elhanyagolt, veszélyeztetett és bűnöző személyekre hatályos jogszabályok határozzák meg.*” (Harangi és Magyar,

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 1. szám

1982. 92.) Természetesen megjelenik a tény, hogy eddig a kriminálpedagógiával azonosnak értelmezték és az elkülönülés új keletű.

Későbbi munkájában, Pál László már alaposabban és részletesebben mutatja be a fiatal tudományterületet, egy egész könyvet szentel a két fogalom elkülönítésének „Kriminálandragógia szociális szervezők számára” címmel. Ebben a kriminálpedagógia meghatározását kisajátítja a fiatalok büntetés-végrehajtási nevelésével kapcsolatos tevékenységekre, a kriminálandragógiát pedig kifejezetten a felnőttek vonatkozásában használja. Úgy gondolja 1988-ban már megteremtődtek a feltételek e két tudományterület különválasztására, egyrészt a már említett empirikusan felhalmozódó adatok miatt, másrészt az andragógia tudományának hazánkban történő térnyerése végett. Meghatározásában a kriminálandragógia interdiszciplináris tudomány, mely az andragógia, a kriminológia, a pedagógia és a gyógypedagógia érintkezési pontjain alakult ki. Mindezeket túl kapcsolatban áll a jogtudománnyal, kriminálpedagógiával, pszichológiával és kriminálpszichológiával, mely tudományokkal céljaiban és feladataiban szerves egységet alkot. Speciális körülmények között az andragógia alkalmazott ágának tekinti, melynek feladta a „*törvénysértő és bűnözés veszélyeinek kitett felnőttek nevelése*” (Pál, 1988. 45.), a veszélyeztetettek megmentése a súlyosabb konfliktusoktól, és a bűnelkövető visszavezetése a társadalomba, azaz reszocializációja. A büntetés-végrehajtási területeken történő alkalmazásánál ez utóbbi, az átnevelés kapja a fő hangsúlyt.

Ehhez teljes mértékben illeszkedik az 1987-ben kiadott Felnőttoktatási kislexikon meghatározása; ami nem meglepő, hiszen Pál László készítette a szócikket. Külön szerepel a kriminálpedagógia és a kriminálandragógia kifejezés. Ez utóbbi, mint egy frissen kialakult tudományág, melyet korábban a kriminálpedagógia részeként műveltek, de „*századunk igényei már szükségessé tették a két diszciplína különválását.*” (Csiby, 1987. 132.) Az 1997-es kiadású Pedagógia Lexikon szintén külön kezeli a két tudományágot, de itt is említésre kerül a korábbi összefonódásuk. (Báthory és Falus, 1997) Ez a definíció egészen ki a 2002-es Felnőttoktatási és -képzési lexikonban, melyben a kriminálandragógia szócikk ismételen Pál László munkáját dicséri. Az eddigieken annyiban lép tovább, hogy már kiemeli a fiatalok és a felnőttek oktatásának különbségeit és specifikumait; továbbá megjelöli a törvényi alapját a kriminálandragógia önálló diszciplínává válásának. (Benedek, Csoma és Harangi, 2002) A tudományág céljainak és feladatkörének leírása azonban nem változott az 1980-as évek végi szempontokhoz képest.

Végezetül pedig Sári Szilvia nézetét említeném, mely a kezdeti álláspontnak bizonyos szempontból az ellentéte. A szerző alapvetően fontosnak tartja, hogy a fogalmakat ne mossuk össze, azonban azt veti fel, hogy a fiatalok tekintetében is általában hatékonyabbnak mondhatóak az andragógiai módszerek a szociális hátrányok által előidézett „*túlérlettség*” miatt. Ennek következtében pedig szerinte az ő esetükben szintén kriminálandragógiáról érdemes beszélni, nem kriminálpedagógiáról. (Sári, 2012)

MEGVALÓSULÁS A BÖRTÖNBEN

Azonban bármilyen névvel is illetjük, a börtön reszocializációs, reintegrációs, korrekciós szerepének esélyei, a nevelés lehetőségei nagyban megosztják a szakmát. 1994-ben Buda Béla a büntetés-végrehajtási nevelés és reszocializáció hiábavalóságáról írt. Kifejtette, hogy a szabadságvesztés körülményei elkerülhetetlenül együtt járnak egyfajta bűnözői szocializációval, melynek során egy olyan szubkultúra jön létre, amelyben a kriminális személyiségminták terjednek, esetenként a devianciák újratermelődnék (Buda, 1994). Ugyanis a büntetés-végrehajtási intézetben a fogvatartott pont a kívánt, társadalom által elfogadott viselkedési és erkölcsi mintáktól van elzárva, amelyek a sikeres beilleszkedéshez nélkülözhetetlenek. Ezen gondolatával a reszocializáció sikerességét befolyásoló külső tényező megteremtésének lehetőségét kérdőjelezi meg. Hasonló, bár kevésbé pesszimista véleményt képvisel Kabódi Csaba, aki szintén nem bízik túlzottan a reszocializáció sikerességében. Véleménye szerint az elítéltet nem „szocializációs hiánypótlás” céljából utalják börtönbe, mely helyszín egyértelműen nem is alkalmas erre a célra (Kabódi, 1996). E két kutató megközelítésének a „hibája” Ruzsonyi Péter szerint leginkább abban keresendő, hogy a szabadságvesztés büntetést egyenlőnek értelmezik a totális intézmények személyiségtorzító hatásával, melyet börtönártalomnak nevezünk. (Ruzsonyi, 2001)

Garami Lajos ellenben úgy vélekedik, hogy egy korszerű büntetés-végrehajtási intézetben megjelenik célként a fogvatartottak reintegrálásának gondolata, csak különböző intenzitással, hangsúllyal és fogalomrendszerrel. Álláspontjával tehát már finomít a korábbi kutatók szélsőségesen negatív nézőpontján, nem kérdőjelezi meg a pedagógiai- és nevelőmunkát, de háttérbe szorítja azt, fogalomrendszerét tisztázatlannak tartja. A nevelői tevékenységet egyfajta szociális munkaként határozza meg, melynek fő feladatának a támogató háttér biztosítását tartja. (Garami, 1997)

A legújabb felfogásokban viszont már egyértelműen a reszocializáció jelentőségét hangsúlyozzák, melynek következtében a börtön őrzési feladata mellett megjelenik a nevelés, korrekciós nevelés fontossága. E nézet kiemelkedő hazai képviselői Ruzsonyi Péter (lásd: Ruzsonyi, 1997; 1999; 2001; 2004; 2006; 2008) és Módos Tamás (lásd: Módos, 1996; 1998; 2000a; 2000b; 2001; 2003), akik számos tanulmányban részletezik álláspontjukat és mindemellett megvalósítási javaslatokat is tesznek. Azonban természetesen még köztük sincs teljes egyetértés a témát illetően. Módos Tamás a büntetés-végrehajtási nevelést nem tartja önálló diszciplínának és feladatát a börtön személyiségben okozott hátrányainak minimalizálásában látja (Módos, 1998). Ehhez képest Ruzsonyi Péter önálló nevelélméleti koncepcióval rendelkező szakterületnek tarja, melyben központi fontosságú a konstruktív életvezetés kialakítását célul kitűző korrekciós pedagógia gyakorlati alkalmazása. Ez a cél pedig csak speciális módszerekkel, megfelelő szakemberekkel és a fogvatartottak önkéntes, tényleges együttműködésével érhető el. (Ruzsonyi, 2008)

ÖSSZEGZÉS

Ma már világszerte a modern büntetés-végrehajtási intézetek feladatát képezi a reszocializáció, reintegráció zárt intézetben történő megvalósítása. Úgy gondolom bárhol is nevezzük a börtönökben folyó nevelő és oktató tevékenységet, napjainkban már elismert a visszaesés csökkentésében betöltött fontos szerepe. Hiszen a szabadságvesztés büntetés letöltése alatt megszerzett iskolai végzettség, esetenként szakmák a szabadulás után javítják az újrakezdés esélyeit. Mivel egy fiatal, speciális tudományterületről van szó, még bőven van hova fejlődni, de mindenképp pozitívum, hogy egyre több – akár nemzetközi (European Prison Education Association) – képzés áll az ilyen területen dolgozók rendelkezésére, hogy növeljék tudásukat a hatékonyabban munkavégzés érdekében.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Angyal P. (1911). *Fiatalkorúak és büntetőnovella*. Wessely és Horváth Kiadó, Pécs
2. Báthory Z., Falusi I. (szerk.) (1997). *Pedagógiai Lexikon II. kötet*. Keraban Kiadó, Budapest
3. Benedek A., Csoma Gy., Harangi L. (szerk.) (2002). *Felnőttoktatási és –képzési lexikon*. Magyar Pedagógiai Társaság, Budapest
4. Buda B. (1994). *A deviáns magatartásformák visszaszorításának és megelőzésének lehetőségei*. In: Münnich I., Moksony F. (szerk.). *Devianciák Magyarországon*. Közéleti Kiadó, Budapest
5. Czenczer O. (2008). *Az oktatás, mint reszocializációs eszköz a fiatalok BV intézeteiben*. *Börtönügyi Szemle* 2008/3. 1–12.
6. Csiby S. (1987). *Felnőttoktatási kislexikon*. Kossuth Kiadó, Budapest
7. Domokos A. (2012). *Kriminálpedagógiai és kriminálpszichológia irányok a kriminológiában Magyarországon a XIX-XX. század fordulóján*. Miskolci Jogi Szemle 2012/1. 12-20.p.
8. Európa Tanács – Európai Börtönszabályok (2006).
Elérhető:<http://www.coe.int/t/DGHL/STANDARDSETTING/PRISONS/EPR/European%20Prison%20Rules-Hungary.pdf> [Letöltve: 2016. 05. 08.]
9. Finkey (1933). *Büntetés-tani problémák*. Budapest
10. Garami L. (1997). *Támogató háttér. A nevelői funkció változásáról*. *Börtönügyi Szemle* 1997/3. 71-80.
11. Harangi L., Magyar E. (1982). *Andragógiai Értelmező Szótár*. TIT Kiadás, Budapest
12. Kabódi Cs. (1996). *Alapelvek*. *Börtönügyi Szemle* 1996/1. 1-15.
13. Kármán E. (1917). *A budapesti kriminálpedagógiai intézet. A gyermek*. Budapest
14. Kármán E. (1922). *A gyermekek erkölcsi hibái és erkölcsi betegségei*. Tudományos Tankönyvkiadó Vállalat, Budapest
15. Kemény F.(szerk.) (1934). *Magyar Pedagógiai Lexikon*. Révai Testvérek Irodalmi Intézet Rt., Budapest
16. Kisissda E. (1999). *Börtönoktatás*. *Börtönügyi Szemle*, 1999/1. 104-108.

17. Lőrincz J. (2006). *A „nevelés-gondolat” a XX. századi hazai börtönügyben – jogászai szemmel.* Börtönügyi Szemle, 2006/3. 1–20.
18. Lőrincz J., Nagy F. (1997). *Börtönügy Magyarországon.* BvOP, Budapest
19. Makarenko, A. Sz. (1955). *Makarenko művei.* 5. kötet, Akadémiai Kiadó, Budapest
20. Módos T. (1996). *Kérdőjelek: nevelés, átnevelés, netán valami más?.* Börtönügyi Szemle 1996/4. 87-93.
21. Módos T. (1998). *Büntetés-végrehajtási nevelés.* Rejtjel Kiadó, Budapest
22. Módos T. (2000a). *Az elfelejtett tudomány: töprengés a kriminálpedagógia időszerűségéről.* Börtönügyi Szemle 2000/2. 47-58.
23. Módos T. (2000b). *Összetett folyamat: a nevelésről általában, a rabnevelésről kicsit konkrétan.* Börtönügyi Szemle 2000/3. 63-76.
24. Módos T. (2001). *Vitaindító a fogva tartottak neveléséről.* Börtönügyi Szemle 2001/4. 39-44.
25. Módos T. (2003). *A személyi állomány beállítódása a büntetés-végrehajtás rehabilitációs, nevelési feladataival kapcsolatban.* Börtönügyi Szemle 2003/3. 55-72.
26. Moldován Gy. (1990). *A bv-jog fejlődésének főbb vonásai – 1945-től napjainkig.* Börtönügyi Szemle 1990/1. 21-27.p.
27. Nagy S. (szerk.) (1977). *Pedagógiai Lexikon II. kötet.* Akadémiai Kiadó, Budapest
28. Novák Z. (2004). *A fogvatartottak oktatása, szakképzése a BV intézetekben.* Börtönügyi Szemle 2004/4. 47–58.
29. Pál L. (1979). *A kriminálandragógia időszerű kérdései.* In: Zrinszky L. (szerk.) *Tanulmányok a felnőttnevelés elméleti alapkérdéseiről.* OM Kiadás, Budapest
30. Pál L. (1988). *Kriminálandragógia: szociális szervezők számára.* Tankönyv Kiadó, Budapest
31. Ruzsonyi P. (1997). *Új megközelítés: a konstruktív életvezetés megalapozásának korrekciós-pedagógiai rendszere.* Börtönügyi Szemle 1997/4. 82-95.
32. Ruzsonyi P. (1999). *Javíthatatlanok? A büntetés-végrehajtási korrekciós nevelés fejlődési trendje.* Börtönügyi Szemle 1999/4. 24-45.
33. Ruzsonyi P. (2001). *Bűn – büntetés – reszocializáció.* Belügyi Szemle 2001/6. 39-62.
34. Ruzsonyi P. (2004). *Hagyomány és innováció.* Börtönügyi Szemle 2004/2. 33-48.
35. Ruzsonyi P. (2006). *A kriminálpedagógia lehetősége a börtönadaptáció és a társadalmi integrálódás érdekében.* Börtönügyi Szemle 2006/2. 21-33.
36. Ruzsonyi P. (2008). *Kriminálpedagógiai útkeresés a fiatalok fogvatartottak szabadságvesztés büntetésének végrehajtásában.* Börtönügyi Szemle 2008/4. 14-32.
37. Sári Sz. (2012). *A kriminál andragógia másoddiplomás szakképzés elindítása a bajai Eötvös József Főiskola Neveléstudományi karán.* Felnőttképzési Szemle 2012/1. 66-71.
38. Szegál B. (2007). *Szocializáció és reszocializáció a börtönben.* Börtönügyi Szemle 2007/3. 25-38.
39. Szöllősy G. (1935). *Magyar Börtönügy – A büntetések és biztonsági intézkedések végrehajtása.* Révai Testvérek Irodalmi Intézet Részvénytársaság, Budapest